

Treptele urcuşului duhovnicesc și rolul lor catehetic în *Despre viața lui Moise* a Sfântului Grigorie de Nyssa

Lect. Dr. Carmen-Maria BOLOCAN

Sfântul Grigorie de Nyssa s-a născut în jurul anului 335 în Cezareea Capadociei, ca frate mai mic al Sfântului Vasile cel Mare. A primit educația și instrucția elementară în familie. A fost o perioadă profesor de retorică, dar după moartea soției sale, Teosebita, și la îndemnul fratelui său mai mare se retrage la o mănăstire întemeiată de Sfântul Vasile pe malul râului Iris, în Pont, rămânând aici zece ani. În anul 371 este ales episcop de Nyssa (localitate situată în partea extrem răsăriteană a Capadociei). La 376 este condamnat de arieni și depus din treaptă. Reîntorcându-se după o vreme, a fost primit triumfal, ajungând mitropolit de Sevesta. A trecut la Domnul în anul 395. Sinodul al II-lea ecumenic îl numește „stâlp al ortodoxiei”.

Sfântul Grigorie de Nyssa, numit „Părinte al Părinților” de către Sinodul al VII-lea ecumenic, a pus bazele înțelegerii dinamice și optimiste a vieții omului prin „spectate”, a depășirii continue a spiritului uman.

Ideea sa fundamentală este aceea că natura umană este făcută pentru un progres infinit, iar înțelegerea lui Dumnezeu, ca realitate niciodată deplin cunoscută, asigură o rezervă de progres nesfârșit în cunoaștere și în bine pentru credincios. Binele nu are hotar deoarece Dumnezeu, Care e una cu binele personal desăvârșit, nu are hotar, arată Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae.

Dintre scrierile Sfântului Grigorie de Nyssa, amintim: pe cele exegetice: *Despre crearea omului* (lucrare care completează omiliile Sfântului Vasile cel Mare la *Hexaemeron*); *Despre viața lui Moise*; *La titlurile Psalmilor* (introducere la studiul Psalmilor); *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor* (cincisprezece omilii în care este interpretat cuprinsul acestei cărți în sensul nunții mistice a sufletului cu Dumnezeu); *Despre rugăciunea domnească*; scrieri dogmatico-polemice: *Contra lui Eunomie*; *Contra lui Apolinarie*; *Marele cuvânt catehetic*; *Cuvânt despre dumnezeirea Fiului și a Duhului Sfânt*; scrieri ascetice: *Despre feciorie*; *Viața Sfintei Macrina*.

Lucrarea *Despre viața lui Moise* poartă ca subtitlu: *Despre desăvârșirea cea după virtute* și este adresată unui tânăr, Cezar, care îi ceruse un model de viață desăvârșită. Este greu de răspuns la asemenea problemă, deoarece virtutea

înseamnă un progres continuu, arată Sf. Grigorie de Nyssa, dar desprindem faptul că această lucrare este scrisă spre învățătură, spre a da un model celor care doresc să urmeze cuvântul lui Dumnezeu. În *Despre viața lui Moise*, scrisă în jurul anului 390, Sf. Grigorie de Nyssa vorbește despre „bătrânețile albite”, despre vârsta „părului de argint”.

Sf. Grigorie de Nyssa vede în toate faptele istorice ale lui Moise sensuri spirituale mai înalte (anagogice) care descriu drumul duhovnicesc al oricărui om care voiește să îl urmeze. Putem avea o idee despre treptele urcușului duhovnicesc, gândindu-ne la viața aleasă a oamenilor îmbunătățiți, dintre care cel dintâi este Moise.

Urcușul duhovnicesc al celui ce vrea să ajungă la unirea cu Dumnezeu este arătat ca făcându-se în Hristos și cu *ajutorul* lui Hristos; cultura filosofică este folositoare numai în pruncia duhovnicească, dar după întărirea credinței în El, trebuie să se dispenseze de ea.

Lucrarea *Despre viața lui Moise* este alcătuită din două părți: în prima parte, după o scurtă introducere, este expusă viața lui Moise, după care, în a doua parte, este cuprinsă tâlcuirea asupra evenimentelor și faptelor prezentate în prima parte.

Sfântul Grigorie de Nyssa nu prezintă în această scriere viața lui Moise într-o formă biografică, ci numai acele evenimente din viața lui, pe care le poate folosi ca interpretare a treptelor urcușului duhovnicesc. În centrul evenimentelor din viața lui Moise sunt așezate două dintre ele: descoperirea lui Dumnezeu în rugul aprins și urcușul lui Moise pe Muntele Sinai pentru a aduce Tablele Legii (aici a văzut cortul cel nefăcut de mână).

M. Blum citează din această operă a Sfântului Grigorie: „Când el (Moise) a pătruns în dumnezeiasca Sfântă a Sfintelor, în acel nevăzut, el însuși nu mai era vizibil; prin aceasta eu cred că el învață că pentru cel ce voiește să fie unit cu Dumnezeu e de trebuință să treacă peste tot ce e văzut și să-și ridice mintea ca pe un vârf de munte în planul nevăzut și necuprins și să creadă că dumnezeirea este acolo unde nu ajunge cunoașterea”.

Care sunt aceste trepte ale urcușului duhovnicesc?

Întâi sufletul trebuie să se retragă din strălucirea înșelătoare a vieții lumesti, petrecând în singurătate, așa cum Moise se retrage, fiind mai mult timp păstor. Făcând așa, adică retrăgându-se din lume (poate fi vorba și de o retragere a omului în pustiu în inima sa), după o vreme i se arată întâia lumină a credinței în Dumnezeu Cel Adevărat (revelarea lui Dumnezeu în rugul aprins). În această lumină cunoaște că Dumnezeu este un EU, deci o persoană, sau Persoana care are adevărata existență („Eu sunt Cel ce sunt”). Astfel, omul nu vede în Dumnezeu o esență impersonală, una cu lumea, în sens panteist.

O dată cu această descoperire, Dumnezeu dă sufletului și porunca de a merge la frații săi, însuflețiți de aceeași dorință de a-L cunoaște și a le spune că El este Dumnezeu cel Unic și Personal și să iasă de sub stăpânirea vrăjmașului nevăzut, spre a-I sluji numai Lui (așa cum Moise este trimis la poporul lui Israel pentru a-l scoate din robia egipteană).

Acest suflet se face conducător al fraților săi în fuga lor din această robie, întocmai cum Moise conduce pe israeliți spre „pământul făgăduinței”. Dar pe

lângă conducerea văzută a celui ce a văzut mai înainte de ei lumina, ei se bucură și de conducerea nevăzută a lui Dumnezeu, sub forma unui stâlp de foc dumnezeiesc în întunericul nopții lor spirituale și sub forma norului care-i apără de arșița poftelor pe care le-am satisfăcut odinioară și pe care acum nu mai vor să le satisfacă. Înaintând în această depărtare de viața în păcate, se mântuiesc de duhurile ispititoare ale acestei vieți, trecând prin apa tainică a Botezului (așa cum israeliții au trecut prin Marea Roșie) în care se îneacă acele duhuri (după cum s-au înecat și egiptenii). Apoi înaintează în deșertul înstrăinării de lume, iar când asprimea acestei vieți, golită de toate bucuriile lumesti, devine insuportabilă, apa vieții și a întăririi în Hristos (apa izvorâtă din piatră) le reface puterile. Așa ajung aproape de muntele unde se află Dumnezeu, aproape de înălțimea duhovnicească unde-L pot cunoaște într-un mod mai cuprinzător. Dar la cunoștința aceasta nu pot ajunge decât cei ce au crescut duhovnicește așa de mult, că s-au dovedit conducători destoinici ai celorlalți. Modelul lor, Moise, intră astfel pe vârful Muntelui Sinai, în „întunericul” unde este Dumnezeu, adică la cunoștința că Dumnezeu nu poate fi cuprins într-o vedere sau într-o cunoștință hotărnicită, ci că El este nehotărnicit și cu cât urcă cineva mai mult în cunoașterea Lui, Îl simte sau Îl cunoaște ca pe un nehotărnicit, în care sufletul nu se satură și nu sfârșește a înainta niciodată.

Moise s-a născut pe când legea tirană poruncește ca pruncii de parte bărbătească să fie uciși. Tiranului îi place să vină la viață partea femeiască sau simțirea trupească și pătimașă, spre care este mânăta să se rostogolească firea omenească, în timp ce creșterea părții bărbătești, a celei care poate să se războiască cu tiranul și să se răscoală împotriva stăpânirii lui, îi este neplăcută. Putem fi proprii noștri părinți, născându-ne pe noi înșine așa cum voim din voința noastră spre un chip pe care vrem să-l alegem, fie de bărbat, fie de femeie, modelându-ne prin rațiunea virtuții sau a păcatului. Așadar, cine vrea să pună începutul unei vieți întru virtute să se nască spre supărarea tiranului (a diavolului).

Părinții care nasc pruncul de parte bărbătească sunt interpretați de Sf. Grigorie ca fiind gândurile înțelepte și ocrotitoare. Când acestea văd odrasla cea bună luată de valurile lumii, o asigură împotriva scufundării, făcându-i un „coș”. Coșul acesta este alcătuit din diferite tăblițe, care sunt interpretate ca fiind educația alcătuită din diferite învățături și care ține pe cel purtat de ea deasupra valurilor vieții.

Fiica faraonului poate fi înțeleasă ca fiind cultura filosofică. Așa cum a fost cunoscut Moise de aceasta, putem să acceptăm cultura filosofică, dar până la o vârstă. După cum Moise nu s-a despărțit de maica sa cea adevărată, așa și noi să nu ne despărțim de Biserică.

Lupta dintre evreu și egiptean poate fi înțeleasă astfel: omul care se află între slujirea la idoli și dreapta credință, între desfrânare și curăție, nedreptate și dreptate, trebuie să ajute virtutea, omorând pe cel care se împotrivesc (păcatul), așa cum dreptatea ucide nedreptatea. Dacă noi suntem prea slabi ca să dăm putere dreptății și cel rău învinge prin argumentele lui și respinge stăpânirea adevărului, să alergăm cât mai repede la învățătura mai bună și mai înaltă a tainelor. Prin Sfintele Taine dobândim nu numai puterea care ne întărește împotriva păcatelor, ci și o cunoștință mai înaltă a lui Dumnezeu, prin credință.

Prefacerea toiagului în șarpe nu trebuie să tulbure pe iubitorii de Hristos. Însuși Adevărul prin glasul Evangheliei nu se ferește de astfel de chip, ci spune: „Precum Moise a ridicat șarpele în pustie, așa trebuie să se înalțe Fiul Omului” (Ioan 3,14). Precum toiagul lui Moise prefăcut șarpe a înghițit ceilalți șerpi cărora le dădeau viață vrăjitorii egipteni, așa Hristos S-a întrupat ridicând păcatul lumii. La fel, șarpele înălțat de Moise în pustiu, prin care se vindecau cei mușcați de șarpe, privind la el, este o preînchipuire a lui Hristos.

„Neamul broaștelor cel respingător la vedere și gălăgios” este asemănat cugetărilor rele din inima noastră. Aceste broaște locuiesc în casele celor care viețuiesc asemenea egiptenilor, după voia lor proprie, înclinată spre păcat.

Sfântul Grigorie de Nyssa vede în minunile făcute prin Moise „minunile virtuților”, valabile pentru orice om credincios, care pot deveni biruințe ale tuturor celor care le practică. Virtuțile zdrobesc pe diavol și fac să se înmulțească cei ce văd puterea lor și cred că sunt lucrate cu puterea lui Dumnezeu. Nu Dumnezeu învârtosează inima lui Faraon, El nu predă pe unii patimilor, ci ei înșiși se învârtosează și se predau acestor patimi pentru că nu primesc harul lui Dumnezeu care să le înmoaie inima. Este subliniată semnificația morală a minunilor. Minunea a fost în viața lui Moise o faptă sau o stare morală și lumina văzută de evrei era „lumina virtuții”, iar întunericul văzut de egipteni era întunericul faptelor păcătoase. De multe ori Sfântul Grigorie de Nyssa menționează întâmplări minunate ca fapte istorice. Alteori vede minunile ca fiind pricinuite de fapte și stări morale sau pe acestea urmând minunilor.

Ca un adevărat învățător și sfătuitor al celor tineri, dar și al tuturor celor care doresc să urmeze calea duhovnicească a virtuților, Sfântul Grigorie stăruie asupra lucrurilor mai greu de înțeles, cum ar fi moartea celor întâi-născuți ai egiptenilor: „Căci dacă cineva se mărginește numai la privirea istoriei, cum va descoperi înțelesul vrednic de Dumnezeu în cele ce s-au petrecut?”. Și arată în continuare că prin moartea pruncilor egipteni Dumnezeu nu a săvârșit o nedreptate, ucigând prunci fără vină: „Căci prin stârpirea începutului dispare ceea ce ar fi putut urma, cum învață Domnul prin Evanghelie, cerându-ne limpede să stârpim primii născuți ai păcatelor, adică poruncindu-ne să nimicim pofța cea rea și mânia ca să nu ne mai temem nici de întinărirea preacurviei, nici de urâciunea uciderii”.

Vedem că toate aceste sfaturi ilustrate prin simbolurile vieții lui Moise sunt raportate la Hristos: „Dar această stârpire nu s-ar împlini, dacă nu s-ar fi vărsat în fața intrărilor noastre sângele Aceluia care alungă pe pierzătorul (diavolul)”.

Sfântul Grigorie de Nyssa ne face să înțelegem mai bine cele relatate cu privire la viața lui Moise și la fuga evreilor din Egipt, trecând de la o semnificație la alta; am putea spune, mergând de la un simbol la altul, și în acest sens folosește expresii și fraze cum ar fi: „Dar să mergem mai departe cu cuvântul. O dată ce din cele cercetate până aici am învățat că Moise...”; „Dar mie mi se pare că nu e bine să trecem peste această poruncă fără să aflăm înțelesul mai înalt al ei”; „Tâlcuirea aceasta mai înaltă ne este ușurată și de cele ce urmează, care vor fi tâlcuite de cuvântul nostru” etc.

Astfel, în ceea ce privește faptul că mielul din care s-a scurs sângele, care alungă pe nimicitorul egiptenilor, trebuie mâncat în grabă, fără pregătiri speciale,

într-un mod cu de-amănuntul prezentat de Scriptură, Sfântul Grigorie de Nyssa spune că: „Din toate acestea e vădit că litera are un înțeles mai înalt și că legea nu descrie simplu un mod de mâncare. Altceva ni se arată prin acestea”. Și arată mai departe care este, de fapt, înțelesul spiritual al modului în care trebuie consumat mielul sacrificat: „Să ne socotim în viața de față ca trecători, căci de cum ne naștem suntem împinși fără voie spre ieșirea din ea”.

Faptul că la ieșirea din Egipt, Moise a poruncit poporului să ia din bogățiile egiptenilor, arată Sfântul Grigorie de Nyssa, nu înseamnă un îndemn la nedreptate. Ci iarăși, nu trebuie să înțeleagă cineva aceasta după literă, ci „să căutăm înțelesul mai înalt al întâmplării, care e mai potrivit decât cel literal”: „Cuvântul poruncește celor ce aleg viața în libertate, prin virtute să-și dobândească și bogăția culturii cu care se împodobesc cei străini de credință!”. Din această perspectivă, bogăția Egiptului reprezintă morala, filosofia, geometria, astronomia, și toate câte se studiază de către cei din afara Bisericii. În acest caz, Sfântul Grigorie îl indică ca model pe Sfântul Vasile cel Mare care „a știut să dobândească bogăția Egiptului în vremea tinereții lui și apoi să o dăruiască lui Dumnezeu și să împodobească cu această bogăție cortul adevărat al Bisericii”.

Sfântul Grigorie de Nyssa descrie alternativ chipul lui Moise și al israeliților, ordinea în care înaintază omul, în general, spre comuniunea cu Dumnezeu prin eliberarea de păcat. În Moise ni se dă chipul călăuzitorului sau al părintelui duhovnicesc, iar în israeliți, chipul celor călăuziți. Din momentul în care cel călăuzit s-a rupt de viața robită de păcat și a pornit pe calea virtuții, nu mai este ajutat numai de călăuzitor sau de un înger, ci Însuși Dumnezeu i se face călăuzitor.

Cu privire la trecerea prin Marea Roșie este precizat faptul că apa este văzută atât ca simbol al vieții spirituale, dar și ca stihie care îneacă, căci atunci când puterea lui Dumnezeu se unește cu ea pentru a naște pe cel ce crede la o viață nouă, ea devine apa botezului; când este lăsată în lucrarea ei firească, de-a îneca pe cineva, ea devine adânc pierzător. Deoarece în fiecare lucru creat sunt mai multe aspecte simbolice și unele dintre ele se întâlnesc în mai multe lucruri, Sfântul Grigorie de Nyssa, alegând adeseori din aceste aspecte pe unul, îl combină cu un aspect simbolic identic.

Toiagul lui Moise este numit când „toiagul credinței”, când al virtuții, când toiagul puterii lui Dumnezeu. Apa pe care au găsit-o israeliții nefiind bună de băut din pricina amărăciunii, a fost îndulcită de Moise prin aruncarea unui lemn în ea. Sfântul Grigorie explică faptul că la început viața fără patimi pare grea și fără gust, despărțită fiind de plăcerile trupesti, dar dacă primește cineva taina Învierii, care și-a avut începutul prin lemn (cruce), simțirea lui este mângâiată de o dulceață plăcută și astfel viața virtuoaasă i se face mai dulce și mai iubită, fiind plină de nădejdea celor viitoare. Având în vedere că israeliții au găsit un loc răcorit de șaptezeci de finici înalți și douăsprezece izvoare cu apă curată și plăcută, urmărind fiecare stadiu al călătoriei israeliților conduși de Moise, Sfântul Grigorie arată că taina lemnului prin care apa virtuții se face bună de băut celor însetați ne duce la învățătura Evangheliei, cele douăsprezece izvoare fiind preînchipuirea celor doisprezece Apostoli, iar cei șaptezeci de finici cea a ucenicilor trimiși în toată lumea spre propovăduirea cuvântului Evangheliei.

Mana cerească care este în același timp de mai multe feluri și de un singur fel (la vedere este de un singur fel, dar însușirea este de mai multe feluri) se face potrivit fiecăruia după dorința lui. Prin hrana adevărată, de care vorbește istoria în acest chip, se înțelege că pâinea care s-a coborât din cer nu este ceva fără trup, căci Cel netrupesc se face Trup, iar Trupul acesta nu a avut nevoie nici de sămânță, nici de stropire, ci pământul rămânând cum era s-a umplut de această hrană dumnezeiască, de care se împărtășesc cei ce flămânez. Prin această minune este vestită taina săvârșită cu Fecioara Maria. Ea este în același timp și o preînchipuire a dumnezeieștii Euharistii. Sfântul Grigorie de Nyssa vede în minunile legate de mană nu numai un chip al Euharistiei, ci și un chip al celor ce trebuie observate de noi în viața obișnuită. El alternează aceste două înțelesuri legate de mană. Nu poți lua Trupul Domnului într-o măsură mai mare decât îți este capacitatea pe care ai dobândit-o pentru a-L primi. Lăcomia produce viermele pentru că ea adună bunuri materiale de prisos, supuse stricăciunii.

Urcând pe Muntele Sinai, Moise îl „vede” pe Dumnezeu în întuneric. În chip firesc se naște întrebarea: cum i se arată în întuneric Dumnezeu, după ce a înaintat atât de mult în virtute? Sfântul Grigorie face deosebirea între întunericul dinaintea cunoașterea cea dintâi a lui Dumnezeu și întunericul în care intră după înaintarea în lumina cunoașterii Lui, arătată în rugul aprins și în stâlpul de foc, și de aceea folosește pentru întunericul de la început termenul de „beznă”, iar pentru cel superior cunoașterii termenul de „tenebre”. Acest întuneric de dincolo de lumină nu înseamnă o lipsă a cunoștinței, ci o înaintare în această cunoaștere. Moise primește aici învățături despre Dumnezeu, ceea ce arată că locul în care se afla nu era gol, ci era încărcat de prezența lui Dumnezeu. Aceste învățături pe care le primește Moise în întunericul de pe Sinai, prin cele zece porunci, se referă la Dumnezeu, la viața virtuoaasă. Esența învățaturii despre Dumnezeu coincide cu experiența că Dumnezeu, aflându-Se în întuneric, nu poate fi prins de nici o margine, nu poate fi prins în nici o imagine, în nici o asemănare. Că întunericul în care a intrat Moise nu e un gol, o dovedește nu numai faptul că el „aude” învățătura poruncilor, ci și faptul că „vede” cortul nefăcut de mână. Cele patruzeci de zile petrecute de Moise în acest cort pot reprezenta veșnicia înaintării a celui care s-a desăvârșit prin virtute. Cortul pe care îl vede Moise în întunericul de pe Sinai cuprinde totul, dar Cuvântul lui Dumnezeu cuprinde rațiunile tuturor, iar făcându-Se trup, cuprinde cele create pe baza rațiunilor aflate în El din veci. Cuvântul lui Dumnezeu, născut din veci din Tatăl, Se naște în timp ca om, dar nu dintr-o necesitate internă, ci din iubire față de om.

În chivotul legământului se aflau acoperite legea lui Moise, care reprezenta Cuvântul lui Dumnezeu, nedescoperit încă în mod direct, toiagul înflorit al lui Aaron sau firea noastră refăcută, care se va arăta după descoperirea directă a Cuvântului lui Dumnezeu, și năstrapa cu mană, care înseamnă Trupul lui Hristos care ni se va împărtăși după Întruparea Lui. Acestea închipuiau cele ascunse și necuprinse ale lui Dumnezeu sau, mai bine zis, ale planului lui Dumnezeu cu lumea pe care nici heruvimii nu le cunoșteau încă, deși străjuiau deasupra locului unde erau așezate sau în jurul lui Dumnezeu.

Dumnezeu este după firea Sa nehotărnicit, neînchis de vreo margine, „căci dacă ar socoti cineva pe Dumnezeu ca având vreo margine, ar fi numaidecât de

trebuință să cugete împreună cu marginea și ceea ce e dincolo de ea. Căci ceea ce este mărginit sfârșește numaidecât în ceva, așa cum marginea celor de pe uscat este cerul și a celor din apă, apa... ar fi de trebuință, dacă Dumnezeu ar fi gândit între margini, să fie înconjurat de ceva, de o fire străină, iar înlănțuirea judecării cere ca ceea ce ne înconjoară să fie mai larg decât ceea ce este înconjurat”.

Sfântul Grigorie de Nyssa, referindu-se la „locul” de lângă Dumnezeu, nu a închis ceea ce a spus între niște margini (pentru că nu are măsură ceea ce este fără cantitate), ci prin folosirea unui chip scris împrejur și măsurat conduce pe cel ce străbate drumul virtuții spre ceea ce este nesfârșit și nehotărnicit. Vorbind despre așezarea pe stâncă, Sfântul Grigorie arată că același lucru este și stare și mișcare, fără îndoială că în mod obișnuit cel ce urcă nu stă, și cel ce stă nu urcă, dar aici „a sta” înseamnă „a urca”, adică cu cât cineva rămâne mai întărit și mai neclintit în bine cu atât străbate mai mult drumul virtuții, în timp ce cel care este nestatornic alunecă în „temelia” gândurilor sale, având nesigură starea lui în bine, purtat fiind de valuri, îndoindu-se și schimbându-se în păreri sale despre lucruri, neputând înainta niciodată spre înălțimea virtuții.

Dacă cineva, precum spune psalmistul, „și-a tras picioarele din adâncul curgător și le-a sprijinit pe piatră” (iar piatra este Hristos) cu cât se întărește mai mult în bine și se face mai neclintit, cum ne sfătuiește Sfântul Apostol Pavel, cu atât străbate mai repede drumul, folosindu-se de statornicia lui.

Amintind de „încăperea din stâncă”, Sfântul Grigorie de Nyssa asigură că „cel ce a isprăvit alergarea și a păzit credința, acela va fi împodobit cu cununa dreptății de către mâna conducătorului luptei”. Această slavă este numită de către Sfânta Scriptură în chip felurit: „desfătarea raiului”, „cort veșnic”, „locaș al Tatălui”, „sânul Patriarhului”, „țara celor vii”, „apa odihnei”, „Ierusalimul cel de sus”. Același înțeles îl are și intrarea lui Moise în stâncă: dat fiind faptul că Sfântul Apostol Pavel a înțeles prin „piatră” pe Hristos și toată nădejdea bunătăților este în Hristos, cel ce a ajuns „în bine” se află numaidecât în Hristos, Cel ce cuprinde tot binele.

Mâna lui Dumnezeu care acoperă gura scobiturii din stâncă este puterea făcătoare a tuturor, adică Cel Unul-Născut prin care toate s-au făcut, care e și loc al celor ce aleargă spre El și calea alergării, după cum El Însuși spune, făcându-se și stâncă celor neclintiți și „cale” celor ce se odihnesc. Mâna lui Dumnezeu se atinge de cel ce așteaptă glasul dumnezeiesc stând pe piatră, se roagă, Îi urmează Lui. Domnul, Care a grăit atunci lui Moise, după ce S-a făcut El Însuși plinitorul Legii Sale, le spune ucenicilor Săi la fel, dezvăluind înțelesul celor spuse odinioară „prin ghicitoră”, zicând: „De voiește cineva să-mi urmeze Mie...” (Matei 10, 21). Deci El nu spune „De voiește cineva să meargă înaintea Mea”. Cel ce urmează vede spatele celui dinaintea lui. Moise care se străduiește să vadă pe Dumnezeu înțelege că a vedea pe Dumnezeu înseamnă a urma Lui.

Trecerea lui Dumnezeu înseamnă conducerea de către El a celui ce-I urmează, deoarece nu poate ajunge altfel în chip sigur la El cel ce nu cunoaște calea, decât urmând Celui ce-L călăuzește. Deci Cel ce călăuzește arată calea prin aceea că merge înaintea celui ce-L urmează. Cel ce se abate în mișcarea sa într-o latură sau alta nu își îndreaptă privirea spre fața călăuzitorului, își croiește o altă

cale, neurmând pe cea arătată lui de către îndrumător. De aceea se spune celui călăuzit: „Fața Mea nu o vei vedea”, adică: nu trece în fața Celui ce te călăuzește, fiindcă în acest caz îți va fi drumul împotriva Lui, iar binele nu merge împotriva binelui, ci îi urmează. Prin cel ce merge împotriva binelui, Sfântul Grigorie înțelege pe cel ce se așază în fața lui, pentru că păcatul privește împotriva virtuții. Moise nu privește contrar lui Dumnezeu, ci privește cele dinapoi ale Lui, căci cel ce privește împotriva nu va trăi. De aceea hotărăște glasul dumnezeiesc: „Fața Mea însă nu vei putea s-o vezi, că nu poate vedea omul fața Mea și să trăiască” (Ieșire 33, 20).

Adevărata desăvârșire este a nu ne despărți de viața păcătoasă din teama de pedeapsă, asemenea robilor, nici a lucra binele în nădejdea răsplătirii, câștigând viața virtuoasă printr-un schimb negustoresc, ci ridicându-ne peste toate, deci chiar peste cele rânduite nouă prin făgăduință, să ne înfricoșăm de un singur lucru: de căderea din prietenia cu Dumnezeu.

The steps of the spiritual ascension and their catechetical role in Saint's Gregory of Nyssa *The Life of Moses*

In the study above, The steps of the spiritual ascension and their catechetical role in Saint's Gregory of Nyssa The Life of Moses, Lect. Dr. Carmen Bolocan analyses the great importance of the book The life of Moses in the patristic theology and also in the catechetical discourse of the Church. The idea of an infinite progress, present in the Saint Gregory's theology, is one meant to give a new insight to the human ascension toward God. So, the religious education is not only knowing dates and issues, but is a spiritual and ontological ascent, natural to all the human persons, toward the love of the Most Holy Trinity.

Regarded from such a theological perspective, the life of Moses is a continuous strive to approach the mysteries of Christ and the Kingdom of love, given by Christ. Moses is, then, a symbol and an icon of the Christian believer, being saved through the water and entering through the hardships of the earthly life into the intimacy of God, by faith.

This symbolic view is not only a prophetic way of the history but, also expresses the plan of God for the universe and the freedom of God as the eternal answer to the freedom of the human person. The history is an open book, where Christ, the Eternal Word of the Father had written His words (logoi) in the tables of flesh of the human-kind. The symbol itself is the way, the only access way to the great Mystery of time, which is the Incarnation of the Word into the Church.